

2. BOLONJSKI PROCES I OBRAZOVANJE ZA 21. VEK

2.1. Obrazovanje kao osnov razvoja i napretka društva

Obrazovanje je ključni deo razvoja i napretka svih civilizacija. Konceptiju i sadržaj obrazovanja definiše svaka država sama za sebe, kako bi preko ovog važnog instrumenta pojedinci prihvatili vrednost i norme sistema države. Kroz obrazovanje se utvrđuju društvene norme i vrednosti, a sa tim i pripadnost pojedinca društvu, religiji, razvija se osećanje za vlastitu kulturu, gledište pojedinca o procesima u društvu i sistemu vlasti.

Deklaracijom o ljudskim pravima¹ zagantovano je obrazovanje svakog pojedinca bez obzira na pol, veru i nacionalnu pripadnost.

Obrazovni sistemi su utemeljeni na istoriji, kako znanja tako i društva. Zasnovani su na nizu pravila i vrednosti, a ogledaju se kroz stečena znanja i veštine pojedinca u procesu obrazovanja. Sistem obrazovanja menja strukturu društva i porodica pa i samih profesija; drugim rečima, obrazovanje je suština samog društvenog sistema, ono pruža jednake šanse svim članovima društva u sticanju znanja i ostvarivanju identiteta svakog pojedinca. Stečena znanja i veštine pojedinac primenjuje u životu i radu, a ona su bogatsvo i svih članova društvene zajednice. Može se reći da je to jedina vrednost pojedinca koja postaje zajednička vrednost društva u celini. Pojedinac kroz obrazovanje ne stiče samo znanje i veštine, već prihvata i najvažnija pravila života. Stečena znanja i obrazovne veštine su veoma primenljivi i upotrebljivi u svakodnevnom životu i radu obrazovanog čoveka. Iako se znanje individualno stiče, ono je postalo bogatstvo svih pripadnika zajednice. To je skoro jedina individualna osobenost koja u praksi postaje zajednička vrednost i korist cele zajednice.

Za obrazovanje možemo reći da je središte socijalizacije pojedinaca u modernim društvima. Prihvatanje različitih normi vrednovanja je važno za uključivanje u svet odraslih gde je pojedinac jedan među jednakima, a da poređenje sa drugima definiše

njegov položaj u društvu, položaj koji nije zagantovan poreklom ili porodičnim statusom. Znači, dostignuća pojedinca su vrednovana sa stanovišta opštih merila koje definiše društvo, a ne posebnim merilima, kao što su pripadnost rasi ili religiji.

Moderna društva su heterogena sa razvijenom podelom rada i različitim ulogama pojedinaca koje predstavljaju njihove različitosti. Ovu različitost nije moguće sprečiti, te je potrebno uneti određenu količinu homogenosti, ujednačenosti, kako bi se osigurala integracija društva.

U savremenom sistemu obrazovanja poštuju se nepristrasna, objektivna merila vrednovanja znanja, dostignuća i sposobnosti pojedinca.

„U temelje evropske učenosti ugrađena je viševjekovna istorija visokog školstva Drevne Grčke, Rima i Vizantije. Doprinos srednjevekovne učenosti u očuvanju dugovekovne tradicije ne može se razumeti bez visokog školstva Starog sveta.”²

Obrazovanje u svojoj modernoj formi, što podrazumeva nastavu u posebno izgrađenim zgradama, počelo je da se razvija postepeno.

U starim društvima obrazovanje je bilo dostupno samo malom broju ljudi koji su imali novca ili vremena. Osobe koje su imale privilegiju da se opismenjuju pripadale su verskim velikodostojnicima, a stečeno znanje se koristilo za tumačenje verskih tekstova. Obrazovanje se najčešće svodilo na učenje od starijih. Uobičajeno je bilo da deca rano počnu da pomažu u domaćinstvu ili zanatskim radionicama, gde nije bilo potrebno ni čitati a ni pisati. U to vreme tekstovi su se umnožavali ručno, što je bio dugotrajan proces. Despot Stefan Lazarević, sin kneza Lazara Hrebeljanovića, početkom XV veka podiže manastir Manasiju (Resava), koji u to vreme postaje kulturni centar despotovine, centar gde su se prevodili i prepisivali tekstovi, kod nas poznat kao „Resavska škola”.

Kina je bila po svojim naučnim, tehnološkim i inženjerskim pronalascima prva na svetu i sam centar civilizacije. Kinesko pismo je najstarije od svih pisama koja se danas koriste u svetu, tako da Kinez može čitati književna dela koja su napisana i pre hiljadu godina. Revolucionarni kineski pronalazak u I veku naše ere je omogućio jednostavnije beleženje misli i podataka i time olakšao obrazovanje. Još davne 124. godine pre nove ere otvoren je Carski univerzitet u Kini u kojem su se proučavali konfucijski³ klasici, kineska tradicija te komplementarne sile Jin i Jang.

Stara Grčka je današnjem svetu ostavila mali deo svoje književnosti, ali i taj mali deo veličanstven je po svojoj raznovrsnosti, plemenitosti i suptilnosti. Današnja nauka počiva na

teorijama koje su postavili naučnici stare Grčke. Iz grčkog pisma, helenskog alfabeta, razvila su se druga pisma poput ćiriličnog, latinskog, gotskog i koptskog.

U IV veku pre nove ere u maslinjaku Akademosu, koji je dobio naziv po grčkom heroju Akademu, otvorena je Platonova filozofska škola, nazvana Akademija, gde se pored filozofije proučavala i matematika. Pored Platonove Akademije u Atini su bile i Aristotelov liceo, stoička škola i Epikurov vrt.

Grčki vojskovođa Aleksandar Veliki (356–323. p.n.e), koji je proslavljen kao ratnik, ima ogromne zasluge za širenje grčke kulture velikim prostranstvima starog sveta. Najstarija i najpoznatija biblioteka starih naroda bila je ona u Aleksandriji, koja i danas predstavlja značajnu kulturnu tekovinu helenističke epohe, dok je poznata Aleksandrijska škola obuhvatila sve naučne oblasti.

Sistem rada starih helenističkih škola bio je model koji je primenjivan i ugrađivan u univerzitete koji su vremenom osnivani u Evropi.

U starom Rimu najveći broj dece rimskih građana imao je opšte obrazovanje, ali samo su dečaci mogli da se usavršavaju dalje od osnovnog obrazovanja, te su sticali znanja u čitanju, pisanju i aritmetici. Rimljani su osvajanjem Grčke preuzeli grčku kulturu i, kako je jedan rimski pesnik rekao, „bilo je to kao da je Grčka zarobila svog osvajača“.

Vizantijski car Teodosije II, poznatiji kao Teodosije Mlađi, osnovao je 425. godine naše ere Carski univerzitet u Carigradu, čiji je naziv bio Auditorium. Na

univerzitetu se nastava na 31 katedri odvijala na dva jezika, latinskom i grčkom. Uspeh i razvoj Carskog univerziteta vezivani su za zainteresovanost careva sve do pada Carigrada u turske ruke.

Pronalazak papira i pisanje mastilom unapredili su obrazovanje, dok je štampanje, koje je u Evropu došlo iz Kine, olakšalo umnožavanje tekstova i obrazovanje podiglo na viši nivo. Revolucionarni pronalazak štamparske mašine, koju je konstruisao Nemač Johan Gutenberg⁵, brzo se širio. Tako je kod južnoslovenskih naroda prva ćirilična štamparija i prva državna

štamparija u svetu, Štamparija Crnojevića, počela sa radom na Obodu nedaleko od Cetinja i u januaru 1494. godine objavljuje Oktoih – Prvoglasnik.

2.2. Bolonjski proces i ostali relevantni dokumenti

Neefikasni sistemi visokog obrazovanja u Evropi, koji se nisu prilagođavali promenama u društvu i nisu pratili tehnološki razvoj, nisu stvarali kritičnu masu diplomaca koji su oboružani adekvatnim znanjem, veštinama i kvalifikacijama bili spremni da ravnopravno konkurišu na tržištu rada. Evropski sistem istraživanja je praktično odvojen od potreba tržišta i ne doprinosi efektivnom obrazovanju i razvoju. Velika migracija talentovanih studenata i nastavnika u Ameriku postavila je Evropi pitanje kako dalje. Promene su neminovne.

Bolonjski proces je proces reforme visokog obrazovanja u Evropi sa ciljem da promoviše mobilnost studenata i profesora uspostavljanjem Evropskog prostora visokog obrazovanja do 2010. godine. Proces dobija naziv po Bolonjskoj deklaraciji iz juna 1999. godine, koju su potpisali ministri zaduženi za visoko obrazovanje iz 29 država Evrope, a formalni naziv je Evropski prostor visokog obrazovanja – EHEA. Proces je nacionalno-internacionalnog karaktera, a provode ga nacionalna ministarstva obrazovanja, univerziteti, profesori i studenti i svoj rad prezentuju Veću Evrope i Evropskoj komisiji.

U početku se na obrazovanje gledalo kao na nacionalno pitanje pa, shodno tome, prvi sporazum koji se odnosio na obrazovanje u Evropskoj uniji (Kopenhagen

1992), navodi da svaka zemlja ima pravo da samostalno odlučuje o njemu. Ma koliko

se evropske zemlje razlikuju jedna od druge u društvenom i obrazovnom smislu, one ipak dele iste ili slične probleme. Dužina studiranja je jedan od problema koji muči većinu evropskih država. Usled novih izazova pred kojima se našla Evropska unija i njene članice, sa ciljem da postanu jedan od političkih i ekonomskih lidera u vremenu izražene globalizacije, uvidele su potrebu za njihovim koordinisanim pristupom i jakom integrativnom politikom u obrazovanju u

celini a posebno u visokom obrazovanju.

Očekivano proširenje Evropske unije i produbljivanje odnosa sa ostalim zemljama Evrope Bolonjskom procesu daju šire dimenzije. Evidentno je povećanje svesti, kako dela političke i akademske javnosti tako i javnog mnjenja, o potrebi stvaranja savršenije Evrope, i izgradnji i jačanju njenih kulturnih, intelektualnih, društvenih i naučno-tehnoloških dimenzija.

Razvojne tendencije Evropskog obrazovnog prostora formulisane su u evropskim univerzitetskim konvencijama, koje počinju dokumentom Magna Charta Universitatum iz 1988. godine, deset godina kasnije donesena je Sorbonska deklaracija (Paris, 1998), a još godinu dana kasnije Bolonjska deklaracija (Bologna, 1999). Ove konvencije su dobra podloga za reformu visokog obrazovanja i njegovog usklađivanja s evropskim obrazovnim prostorom.

Evropa znanja je nezamenjivi faktor ljudskog i društvenog razvoja, sposobna da svoje građane pripremi za izazove trećeg milenijuma, naglašavajući zajedničke vrednosti i pripadnosti istom društvenom i kulturnom prostoru.

Obrazovanje i saradnja u obrazovnom prostoru su važni za razvoj i jačanje demokratskog društva.

Osnovni dokumenti Bolonjskog procesa definišu područja koja su prepoznata kao prioritetna u procesu stvaranja Evropskog prostora visokog obrazovanja:

1. osiguranje kvaliteta;
2. jedinstveni sistem prenosa kredita – ECTS (European Credit Transfer System);
3. dva osnovna ciklusa obrazovanja – dvostepeni studij (Bachelor i Master) i
4. sistem lako razumljivih i uporedivih diploma.